

Симеон Радев

**МАКЕДОНИЯ И
БЪЛГАРСКОТО ВЪЗРАЖДАНЕ**

София, 2013

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Издателство „Изток-Запад“, 2013

ISBN 978-619-152-270-5

СИМЕОН
РАДЕВ

МАКЕДОНИЯ И
БЪЛГАРСКОТО
ВЪЗРАЖДАНЕ

Редактор
Вера Гьорева

БИБЛИОТЕКА
СПАСЕНАТА
ИСТОРИЯ

№1 Павел Милюков. *Живата истина*

№2 VII състав на Народния съд

№3 Георги Илиев. *Лятото на 1913 година*

№4 Симеон Радев *Македония и Българското възраждане*

Съдържание

Посвещение на автора 8

Предговор

към настоящето издание 9

Предговор към френското издание 13

Глава първа

Македония в старата българска история 15

I. Към края на VII в., след като минават Дунав и основават в сегашна Добруджа независима държава, българите бързо разпростират своето владичество в Балканския полуостров и смесвайки се с туземните племена, създават нова нация, българска по име и славянска по език.

II. През IX век двамата солунски апостоли Кирил и Методий изнасят славянската азбука и превеждат на старобългарски свещените книги. Техният ученик свети Климент, който създаде в Охрид огнище на религиозна и литературна дейност, дава голям полет на духовния напредък на българите и на развитието на славянската писменост.

III. След като Византия към края на X в. превзема Дунавска България, българската независимост се приютава в Македония, където цар Самуил основава своето мощно царство. Когато македонска България на свой ред е завладяна от Василий Българоубиеца, Охридската патриаршия преживява катастрофа.

IV. Под турско владичество Охридската патриаршия остана до 1767 г. живият символ на българската народност

Глава втора

Македонски книжовници

през Българското възраждане 57

I. Македонският монах Паисий пише през 1762 г. своята българска история и будейки у съотечествениците си спомена за

миналото и гордостта на техния народ, открива периода на Възраждането.

II. Хаджи Йоаким от Кичево и Кирил от Тетово пишат в началото на XIX век първите книги на новобългарски език върху основата на македонското наречие.

III. Хаджи Теодосий, роден в Дойран, основава в Солун първата българска печатница (1838).

IV. Неофит Рилски, македонец от Банско, ръководи в Габрово (1835) първото образцово училище, обнародва първата граматика на новобългарски език и първия превод на Новия завет на български език.

V. Владиката Натанаил, родом от село близо до Скопие, начертава програмата на националното движение, като иска автономна църква, и със своите съчинения и пропаганда в Русия и в славянските страни предизвиква живи симпатии към своя народ.

VI. Райко Жинзифов от Велес е един от първите по време сред поетите лирици в новата българска литература.

VII. Братя Миладинови от Струга издават през 1861 г. първата сбирка от български песни.

VIII. Пърличев от Охрид дава на българската литература първия опит за превод на „Илиадата“

Глава трета

Участието на Македония

в българските борби срещу елинизма 111

I. Скопие дава през 1829 г. знак за борба срещу властта на фенерската църква, като иска за своята епархия български владика.

II. В започнатите в Цариград борби в първата половина на XIX век между българите и Гръцката патриаршия македонците взимат най-живо участие: двама между тях – Неофит Рилски и Захарий Струмски – личат между основателите на българската община в турската столица (1849).

III. Поради това, че Гръцката църква се противопоставя на българските искания, град Кукуш прогласява през 1859 г. присъединяването си към Светия престол срещу обещанието на папата да му даде българи свещеници; тъй като това движение заплашва да се разпростре в Македония, гръцкият патриарх се вижда заставен, за да предотврати опасността, да назначи в Кукуш българския владика Партений Зографски. Това е първата

българска победа над Фенер.

IV. От 1860 г. българското въстание в Македония добива полет, който патриотичният ентузиазъм на народните маси прави несъкрушим. През 1869 г. скъсването с Гръцката църква е вече станало в Скопие, Велес, Прилеп, Охрид, Битоля и почти във всички други градове в провинцията.

V. В същото време младата патриотка Славка Динкова отваря в къщата си в Солун българско училище, а брат ѝ Георги Динков основава българска община в голямата македонска столица, дотогава непревземаема крепост на елинизма

Глава четвърта

Първата победа на Българското движение 193

I. Отлагателната политика на Портата създава голямо разочарование у българите и предизвиква между тях движение за уния с католическата църква и за покровителство от Франция.

Папа Пий IX възстановява Българската църква и дава на българите народен патриарх.

II. Успехът на католическата пропаганда ще бъде малотраен, но той разтревожава руската дипломация и я принуждава да се намеси в гръцко-българския спор.

III. Евангелското общество се опитва да осигури за българите поддръжката на Англия, а не сполучва.

IV. На 29 април 1861 г. турското правителство по искането на Гръцката патриаршия изпраща Иларион и Авксентий на заточение в Мала Азия, откъдето те ще се завърнат едва през 1864 г.

V. При посредничеството на руския посланик ген. Игнатиев през 1865 г. стават преговори между български и гръцки първенци, но изработената от тях спогодба е отхвърлена от едно гръцко събрание.

VI. През 1867 г. гръцкият патриарх предлага на българите народна църква, ограничена обаче между Дунав и Балкана

В памет на
Борис Сарафов,
героят на Илинденското въстание,
авторът посвещава тази книга с братско чувство

Предговор

към настоящето издание

Настоящата книга бе написана през 1918 г. на френски език. Нейната цел беше да осветли чуждия свят, където бе проникнала лъжливата сръбска пропаганда за народността на славяните в Македония. Ако бе предназначена за български читатели, тя можеше да има друга кройка и други размери. Но тогава щеше да бъде съвсем друга книга.

Такава, каквато е, Македонският научен институт намери за добре по препоръката на покойния професор Милетич да я издаде през 1927 г. в български превод, направен независимо от мен. Аз мога само да се радвам на тая инициатива, тъй като разбрах от разказите на младите български дейци в Македония, които водиха борбата против сръбското владичество, че тази моя книга е стигнала до тях по тайни пътища и не била без полза както за тяхното вдъхновение, тъй и за опровержението на лъжите, разпространявани от Белград относно македонското минало.

Новото издание, което давам, е някъде съкратено, някъде допълнено. Спирам се повече върху някои дейци, защото така тяхното дело става по-понятно, а още и заради това, че най-интересното в историята е все пак човекът. Голямо беше изкушението да се разпростра върху по-далечните причини за Възраждането, както и върху неговите отличителни черти. Но трябваше да си наложа ограничение. Ще се задоволя да изкажа тук накратко някои мисли, които надявам се ще мога да развия по-надълго при друг случай.

- I. Съвременният национализъм в целостта на своите черти и в своята същина се роди у нас с Паисий, докато у другите народи на Европа, даже у най-големите, той е по-късно явление.
- II. Докато други народи, много по-просветени и с непрекъснато минало на независимост, не са смятали за свое отечество друго, освен територията, над която са царували техните владетели, у българския народ е имало понятие и чувство за пределите на неговата родна земя. Паисий пише къде живеят българите. Преди него още в първата половина на XVII век българите, католически владици, показваха същите граници на България.¹
- III. Привързаността към българските земи в тяхната цялост и стремежът за тяхното обединение са се появили много по-рано у нашия народ и са били всякога много по-живи, отколкото у други народи. Тази разлика особено проличава при сравнение с нашите съседи. Гърците са мечтали да възстановят Византийската империя; сърбите – да се увеличат чрез грабеж. Нито едните, нито другите са се поставяли на почвата на народността и на нейното единство.
- IV. У българския народ жизненият простор съвпада с племенното наследство. Безсмъртните думи на Любен Каравелов: „Своето не даваме и чуждото не щем“ са девизът на Българското възраждане. Те съставляват и неговото благородство пред историята.
- V. По време на Възраждането интелигенцията и ръководната класа са вървели заедно в неразделна взаимност. Там е тайната на неговите чудни успехи. Такава взаимност е съществувала в българската история само в една друга епоха, епохата на Борис I и Симеон.

---

¹ Ив. Дуйчев, *Прояви на народностно съзнание у нас през XVII век, Македонски преглед*, г. XIII, кн. 2.

- VI. През време на църковния въпрос имаше между водачите по-боязливи, които се съмняваха, че българският народ ще може да издържи докрай в борбата и бяха готови да пожертват някои от епархиите на Тракия и Македония, за да се постигне разбирателство с Гръцката патриаршия; други, по-смели, отхвърляха непреклонно всяка отстъпка от народната цялост. Историата показва, че те бяха правите, защото се оправда вярата им в силата на българския дух да мине през всяко изпитание.
- VII. Смелостта у тях не изключваше разума и мъдростта, а се съчетаваше с тях. Стремейки се към крайното решение на въпросите, те умееха да ги поставят един след друг, всеки в своя момент. Това ние едно време нарекохме дух на постепенността в Българското възраждане.
- VIII. Пламъкът на българския народен дух никога не се е издигал тъй високо, както по време на Възраждането. Но този пламък щеше да отиде напусто, ако нямаше водителство, йерархия и дисциплина.
- IX. През Възраждането има будители, има и водители. И едните, и другите бяха изключителни личности. Защо такива хора понякога се раждат, понякога не? Това остава загадка за всички народи. Може да се каже само, че големи водители се явяват при силен национален подем.
- X. Възраждането е епохата на най-голямо национално самочувствие у българите. Българският народ беше поробен и духовно, и политически, но представата, която българинът имаше за българщината, беше горда, възторжена и пълна със самоувереност. Думата „Българийка“, употребявана по-късно, щеше да се стори на българите от онова време като кошунство.
- XI. Никой народ не е жадувал за просвещение така, както българите по време на Възраждането. Трябва да се от-

бележи също, че никога българският народ не е имал толкова видни хора с класическо образование, както в тая епоха. Почти всички будители и водители бяха хуманисти.

Висшите гръцки училища бяха тогава истински огнища на елинска култура; младите българи изнесоха от там съкровищата на античната мисъл. Тя им даде тази благородна дисциплина на ума, която така силно поражява в техните писания.

- XII. Турското завладяване тури край на пагубното византийско влияние у нас. Чрез висшите гръцки училища от началото на XIX век в България дойде лъх от класическата древност, съвсем противоположна на византийския дух. Върху здравите основи, които остави Възраждането, се упражни сетне разрушителното действие на руската радикална мисъл. Руското nihilistично влияние се оказа толкова пакостно за нова България, колкото византийското за България от средните векове.

14 септември 1942 г.

Симеон Радев